

TRADICIJŲ IR PAPROČIŲ PUOSELĖJIMAS ŠEIMOSE

Spartėjant gyvenimo tempui, tėveliai vis mažiau skiria laiko savo atžaloms. Vartotojiškos visuomenės sureikšminimas šiandien tampa svarbesnis už savo krašto papročių bei tradicijų puoselėjimą. Tai kelia grėsmę etninei kultūrai - niveliuojasi tradicijos ir papročiai, asimiliuojasi tarmės, nyksta etnografiniai skirtumai. Įdėmiau pažvelgus į šiandieną, tenka pripažinti, kad daug gražaus, būdingo lietuvių charakteriui, jo dvasiai, jau nekalbant apie buitį, – prapuolė. Šiandien esame gerokai apsišiuokšlinę ne tik aplinką, bet ir dvasią. Žmogaus dvasinių vertybių nuosmukis atsispindi žmonių, visos visuomenės santykiuose, elgsenoje, kalboje, aprangoje. Kai kas pasakytų, kad mūsų tautinė kultūra jau nereikalinga, nes “einame į Europą”, o tradicijos tėra praeities atgyvena, vien tik savotiškas paveldas...

Kiekvienos tautos dvasinė kokybė ir vertė yra jos kultūros savitumas. Todėl etninė kultūra nėra atgyvena. Ji vystosi drauge su visuomene. Svarbu, kad toji visuomenė brangintų savitumą, kad išlaikytų etninę savimonę, tautinį identitetą. Kad nesileistų užgožiama svetimybių - ir kalbos, ir papročių, ir elgsenos, ir, apskritai svetimo gyvenimo būdo. Tradicija niekada nėra atgyvena, kadangi ji - tautos kultūriškumo išraiška, kuri yra perkuriama, todėl aktuali ir gyvastinga. Tradicija visados yra jauna, gaivi, lanksti. Ji apgaubia visas buvusias, esamas ir būsimas kartas. O gyva ir uždeganti ji gali būti, kai nuolat kyla iš ją palaikančios žmogaus dvasios. Apie tai šiandien turime galvoti visi: šeima, mokykla, žiniasklaida, valstybė, Bažnyčia, nevyriausybinės organizacijos, visi privalome būti “sau žmonėmis”, tačiau ne egoistine, vartotojiška, o dvasine, žmogiškosios kultūros vertės suvokimo prasme. Turime saugoti ir gausinti lietuvių amžiais kurtus ir išsaugotus, etninės kultūros paveldo lobius.

Pačios stipriausios, kūrybiškiausios, draugiškiausios yra tos bendruomenės, šeimos, kurios šventes pamini, puoselėdamos dar savo senelių, prosenelių tradicijas, papročius. Vienas iš svarbesnių veiksnių, stiprinančių bendruomenę, yra šventės, nes papročių skalėje jos kinta lėčiausiai. Šventės suburia žmones ir kitiems reikalams spręsti, o iš bendravimo savo aplinkoje jaučiama galia ir noras gyventi gražiau, linksmiau, prasmingiau. Manau, kad kiekviena šeima, neabejinga savos tradicijos palaikymui, gali rasti būdą ir formą įsijungti į mūsų etninės kultūros puoselėjimą. Ypač norisi akcentuoti šeimą, nes tautinis tapatumas ir atsparumas formuojasi visų pirma šeimoje. Vaikas savo tapatybę pirmiausia suvokia gimtoje aplinkoje, ją identifikuodamas su šeima. Čia jis įgyja gimtosios kalbos pradmenis, sužino savo šeimos kilmę, jos tradicijas, pradeda suvokti savo tautinę priklausomybę. Pamažu per kalbą, istorinę patirtį, tautinės kultūros bei tradicijų savitumą kitų tautų kontekste jaunas žmogus plečia savąjį tapatumo suvokimą. Čia jis gauna etninės kultūros pradžiamokslį, priartėja prie tautodailės, etninių papročių, kurie intuityviai padeda suvokti dorą, gėrį, grožį, pajusti meilę savai tradicijai.

Ką daryti, kad tai taptų gyvąja tradicija? Žinoma, tam reikia pastangų, norėti ir stengtis, kad tai būtų perimama. Gyvoji tradicija yra tai, kas remiasi tautos kultūros paveldu, drauge jį nuolat papildant naujais dabarties gyvenimo sąlygas atitinkančiais elementais. Paprasčiausias pavyzdys ir svarbiausias šeimos gyvenimo įvykis - vaiko gimimas. Nė viena šeima neapsieina be vaiko kraitelio, kiekviena mama suka galvą, kaip, kokiame naujagimio kraitelyje parsiveš kūdikį namo. Bėgiojame, stengiamės, ieškome kažko nepaprasto, nors tas nepaprastas ir giliai prasmingas yra šalia - tik nepastebime. Dabar juk madingas linas, visos stengiamės ką nors įsigyti iš lino, net nepagalvodamos, kad tai ir mūsų kultūrinio paveldo dalis, tai turėtų išlikti ir mados bangai atslūgus.

Juk linas auginamas ir nešiojamas Lietuvoje jau daugiau kaip 4000 metų, tai mūsų turtas. Deja, primirštos jo gydomosios savybės. Besilaukiančioms mamoms rekomenduočiau paskaityti L. Klimkos leidinius apie liną ir jo reikšmę kūdikių sveikatai. O kokius stebuklus iš lino daro mūsų tautodailininkės ir atsigaunantys mūsų linų produkcijos perdirbėjai!

Iš dviejų skirtingos lyties asmenų sukurta šeima paties Kūrėjo yra įpareigota atlikti keletą svarbiausių funkcijų, uždavinių - tai vaikų gimdymas, auginimas, auklėjimas; turimo ūkio - pragyvenimo šaltino tvarkymas; šeimos narių elgesio kontrolė, jų rengimas savarankiškam gyvenimui; tarpusavio parama ir kt. Labai svarbus uždavinys Šeimai yra ir tautos tradicijų, meilės savo Tėvynei, valstybei vaikams perdavimas, jų tikrojo patriotizmo ir pilietiškumo ugdymas. Labai svarbu ir šeimoje išugdytas bendruomeniškumo, gerų santykių su kitais žmonėmis, su kaimynais, giminėmis diegimas jaunajai kartai. Žmogus visuomenėje nėra vienišius. Jis turi bendrauti nuo pat vaikystės šeimoje, darželyje, mokykloje, darbovietėje, Jis privalo būti parengtas tokiam normaliam bendravimui dar gimtojoje šeimoje.

Mūsų tėvai ir protėviai niekada nieko nedarė be tikslo. Pagrindinis vaikų ugdymo tikslas buvo nukreiptas užtikrinti gražią jų ateitį, kiek galima laimingesnį asmeninį gyvenimą. Tad lietuvių šeima praeityje pirmiausia rūpinosi savo vaikų dvasios grožio ugdymu. Tam, kad žmogus jaustų grožį savoje aplinkoje, gamtoje, santykiuose su kitais, kad savo elgesiu, žodžiu, darbu tą grožį kurtų, pirmiausia turi būti švari, skaisti jo paties dvasia, jo širdis. Tad ypač didelis dėmesys buvo skiriamas šeimoje vaikų doros, darbštumo, tvarkingumo, santykių su kitais ugdymui. Vaikų darbštumas buvo ugdomas tėvų pavyzdžiu, pamokymais, taip pat protingai vaikus nuo mažumės įtraukiant į šeimai naudingą darbą. Būdavę sakoma, kad "verkia duona tinginio valgoma". Bet koks lepinimas, ypač neprotingas, veda į tingumą, o tai jau atsiliepia jauno žmogaus asmenybės raidai. Vaikams buvo liepiama iki galo užbaigti pradėtą darbėlį, sutvarkyti darbo vietą. O dabar ar laikomasi šios lietuviams buvusios taip būdingos taisyklės, jų nusakomos trumpu posakiu - "dirbk ir baiki"! ? Ar ne iš tokios paprastos taisyklės nepaisymo atsirado mūsųose šiandien tiek netvarkos, aplaidumo?

Lietuvių tautinės (etninės) kultūros požiūriu visais laikais gėris ir grožis buvo neišskiriamos sąvokos. Pabrėžtinai brangintas jaunimo, ypač mergaičių, kuklumas, skaistumas, pagarba tėvams, seneliams, ligoniams. Moralinio elgesio abėcėlė buvo grindžiama Dekalogo principais. Tai ne tik mylėti ir gerbti tėvus, senatvėje juos globoti, bet ir kaip nors likimo nuskriaustuosius - pavargėlius, luošus ir pan. Gerbti taip pat kitataučius, išsiskiriančius savo išvaizda, kalba, elgesiu, Ar ne todėl iki sovietinio laikotarpio nebuvo jokių antisemitizmo apraiškų Lietuvoje?

Vaikai buvo mokomi tausoti gamtą - neskriausti paukštelių, gyvulių, net ir mažiausio vabalėlio, jau nekalbant apie meilę medžiams, gėlėms, žemei. Sakyta, kad ir jie jaučia skausmą, kaip nors žmogaus nuskriausti verkia. Ar ne todėl lietuvių pasididžiavimas buvo sodybą puošiantis vaismedžių sodas, trobos palangėje mergaičių rūtų darželis, neaplaužytos tvoros ir švarios šalikelės, paupiai, paežerės? O kaip vaikai, paaugliai elgiasi šiandien: visa laužoma, trypiama, teplojama. Matyt, daugiau turėtume kalbėti apie gyvybę, apie gamtai pagarbą ir šeimoje, ir mokykloje, o ypač televizijoje, spaudoje.

Lietuvių tradicijose ypač reiškiamą gilią pagarbą ir meilę žemei maitintojai, štai viename Mažosios Lietuvos lietuvininkams Prūsijos valdžios 1540 m. išleistame įsakyme seniūnai įpareigojami griežtai bausti kaip nors negražiai kalbančius ir besikeikiančius. Rašoma: "Liepti tokiam atsiklaupus žemę pabučiuoti. Be to, toks keikūnas turi sumokėti baudą - vieną šilingą beturčių labui. Jeigu bus dar sučiuptas besikeikiant, tokį įkalinti".

Iš tikrųjų dar neseniai kaime motinos, išgirdusios savo vaiką negražiai kalbant ar sukeikus, priversdavo atsiklaupus pabučiuoti žemę — jos atsiprašyti. Buvę tokiam sakoma: "Kaip tave šventa žemė nešioja?!"

Neužmirštas turi būti ir mūsų tautos toks dvasinis turtas kaip įvairūs darbo, šeimos, kalendorinių švenčių, tarpusavio bendravimo papročiai, tradicijos. Visa tai vaikams šeimoje buvo diegiama nuo pat mažumės. Kur mūsų nuostabios pasakos, dainos, šokiai, žaidimai? Visa tai vaikams buvo tarsi kasdienė duona, gaunama nuo pat lopšio, Tai buvo jų dvasinis kraitis, toliau nešamas per gyvenimą ir dalijamas saviems vaikams.

Kiek ir kokių nuostabiai turtingų, giliaprasmių tradicijų būta mūsų krašte. Vis jos įaugdavo žmogaus sąmonėje ne kur kitur, o šeimoje per darbą, per bendravimą su kitais, dalyvavimą įvairiose šventėse. Kokios nuostabiai turiningos būdavo įvairių lauko darbų - šienapjūtės, rugiapjūtės, linarovio, linamynio, kūlimo ir kt. talkos. Čia darbas jungėsi su poilsiu, su daina, su šokiu, pagaliau vaišėmis. O kaip buvo švenčiamos svarbiausios metų šventės Kalėdos su Kūčiomis, Velykos, Sekminės, Joninės, Vėlinės, kitos šventės šeimoje ir bendruomenėje, šiandien vertėtų tai prisiminti, atgaivinti. Tai juk mūsų tautos dvasinis turtas. O svarbiausios šeimos šventės - krikštynos, vestuvės, vardinės. Juk jog irgi seniau buvo tarsi bendruomeninės, nes neapsiribodavo vien šeimos ratu. Kiekviena šventė turėjo savo tradicinį repertuarą. Su dideliu susikaupimu šeimose buvo švenčiamos ir tautos bei valstybinės šventės. Didesnio dėmesio joms šiandien! Ypač mūsų mokyklose! Kad Vasario 16-sios neužgožtų mums nebūdinga, svetima Valentino diena, o Vėlinių - Helovynas. Nepasiduokime komercijai, nes tik jai tokios „šventės" reikalingos.

Vienos darželio grupės kurią lanko 3-jų metų vaikučiai, tėveliams buvo išdalintos anketos apie tradicijų ir papročių puoselėjimą savo šeimose. Į anketos klausimus atsakė 13 šeimų. Štai keletas įdomesnių klausimų atsakymų rezultatai:

1. Ar laikotės tradicijų savo šeimoje? (taip-100 proc.)
2. Ar turite tradicinę savo šeimos šventę, kurią minite kasmet? (taip-100proc.)
3. Ar tradicinių švenčių metu laikotės senovinių papročių? (taip-92 proc.)
4. Ar mokate liaudies dainų, šokių? (taip-84,6 proc.)
5. Ar sekate savo vaikams pasakas? (taip-100 proc.)
6. Ar jūsų šeimoje tradicijos ir papročiai perduodami iš kartos į kartą? (taip-92 proc.)
7. Ar noriai dalyvaujate bendruomenių rengiamose šventėse, vakaronėse? (taip-77 proc.)

Kaip gražiausią tradicinę šventę visi tėveliai paminėjo Kalėdas ir tik dvejose anketose buvo minimos Velykos.

Taigi, manome, kad būtų verta dažniau organizuoti temines vakarones mūsų darželį lankančių vaikučių šeimoms. Jų metu ne tik tvirtėtų įstaigos ir šeimų ryšys, bet taip pat būtų puoselėjamos jau daugeliui primirštos tradicijos ir papročiai. Juolab, kad mūsų darželis mokykla dirba etnokultūros kryptimi.

Auksuolė Baliūnienė

Ingrida Mėkelienė

2013 m. kovo 15 d.